

Lunds universitet

Institutionen för kommunikation och medier

Retorik, c-uppsats, 15 hp

Theodor Bondestam och Andreas Aminoff

”The poor men seem to be all in confusion”

Sojourner Truth, negativ lust och det sublimas paradox

Handledare: Lisa Källström

Examinator: Mika Hietanen

HT 2022

Förord

Denna uppsats har två författare och vi vill därför klargöra vem som har ansvarat för vilken del. Svaret på den frågan är att ingen har ansvarat för en särskild del. Inläsningsarbetet, skrivarbetet och redigeringsarbetet har varit en i alla avseenden gemensam process. Ibland har det känts som att inte heller tankearbetet är något vi utför var för sig.

Vi riktar ett tack till vår handledare Lisa Källström för mycket värdefull återkoppling och uppmuntran. Tack också till övriga retoriker på Lunds universitet, personal som studenter. Avslutningsvis ett tack riktat till våra nära och kära.

Innehåll

1. Inledning	3
1.1 Syfte	4
1.2 Tidigare forskning och bakgrund	5
1.3 Material	8
1.4 Teori och metod	11
1.4.1 Neo-aristotelisk analysmetod.....	11
1.4.2 Det sublima.....	13
2. Analys	16
2.1 Neo-aristotelisk analys	16
2.1.1 Kontext	16
2.1.2 Disposition	16
2.1.3 Retoriska bevismedel	18
2.1.4 Stil	20
2.1.5 Bedömning	20
2.2 Analys av det sublima	21
2.2.1 Negativ lust.....	21
2.2.2 Det sublimas paradox.....	23
3. Diskussion	25
3.1 Sammanfattning	25
3.2 Kritisk diskussion	26
Käll- och litteraturlista	30
Otryckta källor	30
Tryckta källor	30
Bilaga	32

1. Inledning

När Sojourner Truth höll sitt berömda tal på ett kvinnorrättskonvent i Akron, Ohio, maj 1851, använde hon inget manus. Kvinnorrättskämpen och antislaveri-aktivisten Truth var inte skrivkunnig och den första nedskrivna versionen av talet hittas i tidningen *Anti-Slavery Bugle* i juni samma år. Skribenten, Marius Robinson, inleder med att konstatera följande: ”It is impossible to transfer it to paper, or convey any adequate idea of the effect it produced upon the audience.”¹ Han menar alltså att talet är omöjligt att överföra till skrift och att det inte går att förstå den effekt det gjorde på åhörarna.

Det är en formulering som väcker vår fantasi och nyfikenhet till liv. Ett tal som omöjligt kan överföras till skrift? Vars effekt på åhörarna man inte kan föreställa sig? Det bör ha varit något alldeles extra. Den här uppsatsen ska undersöka Truths tal och kanske komma en bit längre på vägen mot en förståelse av vad som var så uppseendeväckande i Akron, Ohio, 1851.

För att göra det ska vi använda oss av begreppet *det sublima*, som kort kan förklaras som en term för att förstå de tal som övertygar publiken på ett sådant sätt att det frångår det ordinära eller rationella. Det sublima kan spåras tillbaka till en text som heter *Peri hypsous* på grekiska och som eventuellt skrevs av *Longinos*. Texten är knappt 2000 år gammal och utger sig för att vara en handbok om den *litterära storheten*, alltså det som ”skingrar allt som blixten” och ”omedelbart visar talarens samlade kraft”. Just denna kraft menar författaren ”har gett de största diktarna och prosaförfattarna deras ställning och gjort att de kunnat klä sina ryktbara dåd med evighet”.²

Begreppet sublimitet har följt en vindlande och ofta oväntad väg genom den retoriska, filosofiska, och konstnärliga historien. Sublimiteten var i det närmaste bortglömd fram till 1500-talet men har sedan dess intresserat såväl ”konservatismens fader” Edmund Burke, som postmoderna filosofer och skräckfilmsteoretiker.³ Det sublima är användbart när man vill

---

¹ Marius Robinson, ”Women’s Rights Convention”, *Anti-Slavery Bugle*, 21/6 1851, s. 160.

² Longinos, *Om litterär storhet* (Göteborg: Anamma, 1997), 13f.

³ Se Edmund Burke, *A philosophical enquiry into the origin of our ideas of the sublime and beautiful* (New York: Oxford University Press, 1998); Jean-François Lyotard, ”Det sublima och avantgardet”, i *Avantgardet*, red. Tom Sandqvist (Göteborg: Paletten Förlag, 2000), 74–87; Cynthia A Freeland, ”The Sublime in Cinema”, i *Passionate Views – Film, Cognition, and Emotion*, red. Carl Plantinga och Greg M. Smith (Baltimore & London: The John Hopkins University Press, 1999), 65–83.

förstå sådant som inte ryms inom det rationellas gränser. Eller när ”människans mått upphör att gälla”, som Anders Olsson konstaterar.⁴ Begreppet erbjuder en ingång till att tolka sådant som inte bara *rör* eller *berör* oss människor, utan som *slår* oss med full kraft och får oss att överge våra vanliga förhållningssätt. Var Sojourner Truths tal vid kvinnorättskonventet i Ohio ett sådant tillfälle? Det är en fråga som den här uppsatsen vill besvara.

1.1 Syfte

Syftet med denna uppsats är att med hjälp av begreppet sublimitet utveckla förståelsen för hur Sojourner Truths tal vid ett kvinnorättskonvent i Ohio 1851 fungerade argumentativt i sin kontext. Talet är en del av retorisk kanon och anses innehålla kvaliteter som är utmärkande eller intressanta för retorikvetenskapen.⁵ Vi vill med ett särskilt intresse för förhållandet mellan Truth och hennes publik undersöka vad dessa kvaliteter består av. Den kontextuella betoningen väljer vi både för att avgränsa och tydliggöra uppsatsens intressesfär. En svårighet som följer av intresset för mottagarna är att vi omöjligen kan veta i detalj vilka som satt i publiken och hur de påverkades av talet. Samtidigt kan en medvetenhet om den osäkerheten öppna upp för en nyansering av hur talet fungerade i sitt sammanhang.

För att nå en sådan nyansering ska vi använda begreppet sublimitet. Hur vi definierar detta kommer att presenteras närmare i teoriavsnittet men vi kan redan här nämna att vi väljer att se på sublimitet som något som uppstår i mötet mellan talare och publik. En sådan definition öppnar upp för att få syn på de strukturer som gör att åhörare kan övertygas om en tes de på förhand motsäger sig.⁶

Begreppet sublimitet, som har tolkats på olika sätt under olika delar av historien, kommer att avgränsas genom att vi utgår från två fenomen som Immanuel Kant introducerar. Det ena avser upplevelsen av *negativ lust*, som Kant menar är ett sätt att beskriva de sublimes

---

⁴ Anders Olsson, ”Det sublimas förvandlingar”, i *Om litterär storhet*, (Göteborg: Anamma, 1997), 95.

⁵ Tre exempel som visar att talet ingår i kanon inom skandinavisk retorikforskning är: Brigitte Mral *Talande kvinnor*, 2 uppl. (Ödåkra: Retorikförlaget, 2011), 125–129; Annika Olsson, ”Retorik och intersektionalitet: Sojourner Truth, Zlatan Ibrahimovic och renhetens paradox”, i *Retorisk kritik* (Ödåkra: Retorikförlaget, 2014), 287–301; Lene Tolstrup Christensen, ”Ain’t I a Woman”, *Retorikmagasinet DK* 31 (1999), <https://www.retorikforlaget.se/ant-i-a-woman/>.

⁶ Olsson, ”Det sublimas förvandlingar”, 94.

reaktioner som uppstår hos mottagarna. Det andra är *sublimitetens paradox*, som uttrycker idén om det sublima som ett fönster mot det okända och ogripbara.⁷

Innan sublimiteten gör sin entré kommer vi att låta Truths tal vara föremål för en neo-aristotelisk analys. Förhoppningen är att en sådan genomgång av argumenten, dispositionen, stilen och kontexten ger en nödvändig grund inför vidare utblickar. Den kommer också att avgränsas på så sätt att de aspekter som behandlas endast är de som är relevanta för uppsatsens helhet.

Då återstår att fråga varför ett 171 år gammalt tal är relevant nog för en c-uppsats? För att besvara det vill vi poängtera att talet rör sig kring frågan om vilka som ingår i gruppen *kvinnor*. Truth utmanade förståelsen av vem som utgör ett politiskt subjekt när hon underströk att även svarta kvinnor borde ingå i den grupp som 1800-talets kvinnorrättsaktivister krävde skulle få ökade rättigheter.⁸ Vilka som ingår i gruppen *kvinnor* är fortfarande en aktuell fråga. Det kan exemplifieras av transrörelsens problematisering av en binär könsuppdelning, där man menar att subjektet kvinna står i vägen för en icke-binär könsidentitet.⁹ Fortfarande får transpersoner alltså fråga om inte de också är kvinnor, precis som Truth fick fråga om inte hon också var kvinna. Hur hon argumenterade för sin sak är därmed intressant även i en modern kontext.

Ur retorikvetenskapligt perspektiv är talet dessutom intressant för att det finns en lucka i forskningen om Sojourner Truth, trots att talet alltså tillhör retorisk kanon. En uppsats som undersöker en tidigare förbisedd aspekt av hennes mest kända tal kan bidra med en utvecklad förståelse för hur det fungerade argumentativt i sin kontext. Vad luckan består i ska vi visa i det följande avsnittet, men först vill vi ge en kort överblick över den tidigare forskningen.

1.2 Tidigare forskning och bakgrund

Två nyckelfraser som ständigt återkommer vid en litteratursökning på Sojourner Truth är *feministisk teori* och *intersektionalitet*. Det har alltså att göra med teoretiska infallsvinklar

---

⁷ Immanuel Kant, *Kritik av omdömeskraften* (Stockholm: Bokförlaget Thales, 2003).

⁸ Olsson, ”Retorik och intersektionalitet”, 299.

⁹ Se exempelvis Susan Stryker, *Transgender History* (Cypress: Seal Press, 2008).

som rör till exempel genus, makt och etnicitet. Ofta dyker Truths namn också upp när det talas om kvinnors retorik eller om afro-amerikansk historia.¹⁰

Det gäller inte bara i en amerikansk kontext utan också i en skandinavisk. När Marie Lund Klujeff skriver om danska kvinnors retorik i *Retorikmagasinet* inleder hon med att hänvisa till Sojourner Truth. Samtidigt poängterar hon att man inte behöver intressera sig för Truth av skäl som politisk korrekthet. I Danmark, menar hon, läses Truth på retorikutbildningar för hennes skarpa argumentation och slagkraftiga språk.¹¹

Här verkar således finnas viss anledning till kritisk medvetenhet. Att återkommande sammankoppla Truth med feministisk teori och intersektionalitet riskerar å ena sidan att placera henne i ett alltför avgränsat fack. Det kan få en kontraproduktiv effekt för den som genom sin vetenskapliga aktivitet vill bidra till en ökad representation i fråga om kön och identitet. Å andra sidan är det svårt att bortse från feministisk teori och intersektionalitet med tanke på att marginaliserade gruppers ökade rättigheter var det som Truths retoriska verksamhet syftade till. Det hanterar vi i den här uppsatsen genom att vara tydliga med att vi ämnar undersöka hur ett subliment perspektiv kan nyansera förståelsen av Truths tal, och att vi därmed placerar hennes retoriska produktion främst. Feministisk teori och intersektionalitet är dock två perspektiv som vi kommer att få anledning att återkomma till i den avslutande diskussionen.

Här ska vi i stället mer ingående beskriva två texter om Sojourner Truth som blir till stor nytta för uppsatsens syfte. Den ena är Brigitte Mrals *Talande kvinnor*, där Truth är en av de talande kvinnor som presenteras.¹² Den andra är Annika Olssons kapitel om Sojourner Truth och intersektionalitet i antologin *Retorisk kritik*.¹³ Vi ska först ta hjälp av Mral för att teckna en kort bakgrund över Sojourner Truth som talare, och sedan närmare beskriva Mrals respektive Olssons syfte, teori och resultat.

---

¹⁰ Se: Katrin Smiet, "Post/secular truths: Sojourner Truth and the intersections of gender, race and religion", *European Journal of Women's Studies* 22, nr. 1 (2015): 7–21; Teresa C. Zakodnick, "I Don't Know How You Will Feel When I Get through': Racial Difference, Woman's Rights, and Sojourner Truth", *Feminist studies* 30, nr. 1 (2004): 49–73; bell hooks, *Ain't I a woman* (London: Pluto Press, 1987).

¹¹ Marie Lund Klujeff, "Da kvinderne tog ordet", *Retorikmagasinet DK* 79 (2011): 24–27.
<https://www.retorikforlaget.se/da-kvinderne-tog-ordet/>.

¹² Mral, *Talande kvinnor*, 125ff.

¹³ Olsson, "Retorik och intersektionalitet", 287–301.

Truth var ungefär 55 år gammal när hon höll talet på kvinnorättskonventet i Akron 1851. Hon föddes som slav till en holländsk godsägare i delstaten New York men lämnade sedan slaveriet bakom sig och anslöt till en grupp kristna predikanter. Där fick hon goda retoriska förebilder och agerade själv som missionär på gatorna i New York. Mral skriver att hon hade en djup, mörk röst som nådde ut till många och att hon talade med en pondus som kunde överraska publiken. Hon använde gärna sin egen livshistoria i sina tal och lät argumentationen bli ethosbetonad. Dessutom hänvisade hon frekvent till Bibeln för att stödja sin tes.

Mral understryker också att Truth ofta mötte en illasinnad eller till och med fientlig publik eftersom kvinnorättsaktivister vid den här tiden inte ville bli sammankopplade med antislaveri-rörelsen. Enligt Mral var Truth skicklig på att hantera negativt inställda åhörarskaror och hon tillägger att det generella omdömet om Truths retorik var att den var mycket effektiv.¹⁴

Vad bidrar då Mral med ur forskningssynpunkt? Hon tar sin utgångspunkt i Sojourner Truths talarstil och ethos för att visa på vilket sätt Truths livshistoria samspekar med hennes retorik. Truths umgänge med kristna predikanter och flitiga hänvisningar till Bibeln menar hon vittnar om en talare som drivs av en djup religiös övertygelse. Mral resonerar också kring hur Truth hanterar utmaningen i att möta misstänksamhet och motstånd från publiken. Genom att analysera de anekdoter som Truth använder i sin argumentation kommer hon fram till att humor och självdistans är viktiga ingredienser i Truths retoriska produktion.¹⁵ Ytterligare en slutsats, som appellerar till frågor även den här uppsatsen intresserar sig för, dras kring Truths roll som modersfigur i talarsituationen. Den använde Truth för att tala till publikens samvete och lyckades därmed väcka starka känslor.¹⁶ Här resonerar Mral kring det hos publikens starka känslöengagemang som också ryms inom den här uppsatsens intressesfär.

Annika Olsson ägnar i sin tur ett kapitel i antologin *Retorisk kritik* åt ”Sojourner Truth, Zlatan Ibrahimović och renhetens paradox”. Där använder hon begreppet intersektionalitet för att visa att Truth var tvungen att hantera många olika föreställningar om sin bakgrund, hudfärg och könsidentitet i rollen som offentlig talare.¹⁷ Som vi ska resonera mer om i

---

¹⁴ Mral, *Talande kvinnor*, 125ff.

¹⁵ Ibid, 128.

¹⁶ Ibid, 129.

¹⁷ Olsson, ”Retorik och intersektionalitet”, 287–301.

materialdiskussionen är den insikten central för att förstå de olika versioner som sedan skrevs ner av talet.

Olsson skriver att Truth konstruerar sig själv som talande subjekt i skärningspunkten mellan föreställningarna om kön och ras. Det sker dels genom att Truth bygger sitt ethos på de egna erfarenheterna av slaveriet, dels genom att hon samtidigt bryter sig fri från den stereotypa underordnade positionen, vilket hon gör i sitt tal.¹⁸ Den processen kan vi få anledning att återkomma till för att undersöka förhållandet mellan Truth och publiken. Från Olsson tar vi dessutom med oss att Truth talade inför en publik bestående av vita män med makt på kvinnorrättskonventet i Akron 1851.¹⁹ Vilka som satt i publiken är intressant för att förstå hur publiken påverkades av talet. Olsson förklarar dock inte effektiviteten i Truths framställning utan nöjer sig med att använda talet som ett sätt att visa vad ett intersektionellt, retoriskt perspektiv kan användas till.

Vilken är då den lucka som föreliggande uppsats ämnar placera sig i? Efter en noggrann litteratursökning har vi inte hittat några källor som explicit analyserar Sojourner Truth genom sublimitet, pathos, energieia, aura eller andra närliggande begrepp. Det trots att hennes tal anses ha haft en stark känslomässig påverkan på sin publik.²⁰ En undersökning som väljer att se på talet med det sublimes som förståelsegrund kan därför erbjuda en ingång till aspekter av Sojourner Truths retoriska gärning som tidigare har varit utforskade.

1.3 Material

Sojourner Truth var alltså inte skrivkunnig och det tal hon höll i Akron 1851 finns nedskrivet i flera olika versioner. Det skrevs först ner av journalisten Marius Robinson som besökte kongressen och var en vän till Truth. Robinsons transkription publicerades i *The Anti-Slavery Bugle*, tre veckor efter att talet hölls och med Truths godkännande.²¹ Den versionen kommer att användas i föreliggande uppsats.

---

¹⁸ Ibid, 299.

¹⁹ Ibid, 294.

²⁰ Robinson, "Women's Rights Convention".

²¹ Leslie Podell, "Compare the speeches", *The Sojourner Truth Project*, <https://www.thesojournertruthproject.com/compare-the-speeches/>.

Den version som däremot är vanligast i akademiska sammanhang är en som skrevs ner av Frances Dana Gage i *National Anti Slavery Standard*, 18 maj 1863, tolv år efter att talet hölls.²² I den finns den berömda frasen ”Ain’t I a woman”, som däremot inte ingår i Robinsons transkribering. Det var Gage som gav Truth tillåtelse att tala på kvinnorrättskonferensen och hon har alltså en central position i processen kring talet.²³

Gage’s version omgärdas dock av problem eftersom hon i flera avseenden skriver om Truth till en rasistisk stereotyp. Hos Gage får Truth en sydstatsdialekt, trots att hon var uppväxt i New York och hade holländska som modersmål. Dessutom konstruerar Gage en samhörighet mellan kvinnorörelsen och antislaveri-rörelsen, och låter därmed Truths tal tjäna en politisk idé som Gage själv var en anhängare av.²⁴

I Robinsons tal intar Truth en medborgerlig position snarare än en feministisk och hon talar direkt till de vita männen i publiken. I stället för en marginaliserad roll skapar hon således ett subjekt med vilket hon kan utöva makt genom sitt tal och får större chans att bli lyssnad på.²⁵ Den slutsatsen är användbar för den här uppsatsen, som enligt sitt syfte vill förstå hur Truth gjorde för att argumentera för ökade rättigheter.

Den källkritiska granskningen sammantagen gör alltså att vi finner Robinsons transkribering mer lämpad än Gages version, och att vi kommer att låta endast den vara föremål för analys. Ett problem med det är att vissa av de källor som den här uppsatsen lutar sig mot använder Gages version och eftersom de två varianterna är så olika riskerar sekundärt källmaterial att bli missvisande.²⁶ En medvetenhet om det i analysarbetet hoppas vi ska hjälpa oss att hantera den problematiken. Optimalt vore att låta båda versionerna förekomma i varsin analys, för att lättare kunna gå i kritisk dialog med den tidigare forskningen, men av utrymmesskäl avstår vi från att göra så. Det faktum att en betydande del av den retorikvetenskapliga forskningen om talet använder en stereotypiserande version visar dessutom ytterligare behovet av föreliggande

---

²² Den citeras till exempel hos Mral, *Talande kvinnor*, 128 och används även när talet publiceras i sin helhet i *Retorikmagasinet*: Christensen, ”Ain’t I a Woman”.

²³ Olsson, ”Retorik och intersektionalitet”, 294.

²⁴ Ibid.

²⁵ Ibid, 295f.

²⁶ Gages version förekommer exempelvis i Mral, *Talande kvinnor*.

uppsats, där Sojourner Truth förhoppningsvis kan analyseras utifrån en transkribering som stämmer bättre överens med vad hon faktiskt sade.

Ur ett kritiskt perspektiv är det dock rimligt att fråga sig vad det får för vetenskapliga konsekvenser att Truth själv inte skrev ner sitt tal och att vi tvingas förlita oss på Robinsons goda minne eller noggranna anteckningar. Det innebär ofrånkomligen en eventuell förorening av originalkällan som mer eller mindre fläckar ner alla de slutsatser som analysen mynnar ut i. Samtidigt kan man fråga sig om det finns källor som är helt ”rena”? Ett talmanus är sällan, eller aldrig, en exakt representation av det faktiska talet. Även ett inspelat tal placerar talaren i en viss kameravinkel och förvränger hennes röst med en viss ljudinställning. Vi anser inte heller det faktum att en talare är analfabet vara skäl nog för att utesluta henne från vetenskapligt intresse.

För att anföra ytterligare materialkritik återkommer vi gärna till frågan om varför Sojourner Truths tal är intressant överhuvudtaget. Ett sätt att svara på det tycker vi är att peka på de omständigheter som fanns kring själva talsituationen. Att hon som svart kvinna och före detta slav skapade sig ett utrymme i offentligheten gör henne unik för sin tid. Hon utgör ett exempel på hur man konstruerar ett talutrymme ur en marginaliserad position. Den bedriften är värd att studera för det samhälle som värnar om att en mångfald av röster ska kunna ta plats i det offentliga samtalet. Att Sojourner Truth tillhör de som sedan 2016 pryder en av de nya amerikanska sedlarna visar ytterligare att hennes insatser för mänskliga rättigheter värdesätts och uppmärksammas än idag.²⁷

Man kan däremot på goda grunder kritisera valet att analysera just hennes mest kända tal. Truth var aktivist i flera decennier och att på nytt rikta fokus mot endast ett av hennes många tal är att förringa en gärning som sträcker sig betydligt längre än bara till kvinnorättskonventet i Ohio. Valet motiveras dock av att det är tack vare den tidigare forskningen om talet som den här uppsatsen inte behöver uppfinna hjulet på nytt, utan kan tillåta sig att klättra djupare in i den grotta av kunskap som andra redan har upptäckt delar utav.

---

²⁷ Phil Hesel, ”Anthony, Mott, Truth, Stanton and Paul: Meet the Women on the New \$10 Bill” *NBC News* 21/4 2016, <https://www.nbcnews.com/news/us-news/anthony-mott-truth-stanton-paul-meet-women-new-10-bill-n559476>.

1.4 Teori och metod

1.4.1 Neo-aristotelisk analysmetod

Som ett första steg i utforskandet av Sojourner Truths tal kommer vi att göra en neo-aristotelisk analys. En sådan analyserar artefakten utifrån de retoriska grundbegreppen, ofta med utgångspunkt i partesläran. Det finns flera olika modeller för hur undersökningen går till och i den här uppsatsen kommer vi att luta oss mot metoden så som den presenteras av Bo Renberg i hans *Retorikanalys*.²⁸ Vi vill dock här upprepa oss och understryka att vi endast ämnar göra en relativt översiktlig analys, för att sedan använda begreppet sublimitet som verktyg för fördjupning. Renbergs metod passar därför bra eftersom vi anser att den är användarvänlig, tydlig och att den kan ge bredd snarare än djup i analysen.

Det första steget i undersökningen är att undersöka den kontext som omgärdar talet. Med det menas retorisk genre, publiken, talaren och den retoriska situationen.²⁹ Som Forbes I. Hill har påpekat kan kontexten delas upp i två aspekter. Den ena avser den fysiska kontexten och kan beröra geografisk plats, omgivning, och andra yttre faktorer som har betydelse. Den andra har att göra med de sociala och politiska förhållanden som talaren har att ta hänsyn till.³⁰ Av dessa två aspekter kommer vi att behandla endast den sistnämnda, eftersom källorna ger knapphändig information om talets yttre faktorer.

Steg två omfattar talets disposition. Renberg föreslår en genomgång av de fem stegen i den klassiska dispositionsmodellen men vi kommer att fästa vikt främst vid inledningen, tesframställningen och i viss mån avslutningen.³¹ Anledningen är att talet i fråga är så kort och så rakt på sak att det inte vore fruktbart att syna det utifrån dispositionsmodellens samtliga delar. Inledningens tre funktioner är att skapa välvilja hos åhörarna, intresse för talets innehåll och förtroende för talaren.³² Avslutningen ska i sin tur sammanfatta talet, uppmana publiken till handling i enlighet med tesen och göra det tydligt för åhörarna att anförandet är slut.³³

---

²⁸ Bo Renberg, *Retorikanalys* (Lund: Studentlitteratur, 2007), 16–40.

²⁹ Ibid, 16–24.

³⁰ Forbes I Hill, ”The Traditional Perspective”, i *Rhetorical chriticism*, red. Jim A. Kuypers, 3 uppl. (Lanham: Rowman & Littlefield, 2021), 124–159.

³¹ Renberg, *Retorikanalys*, 24f.

³² Janne Lindqvist, *Klassisk retorik för vår tid* (Lund: Studentlitteratur, 2008), 202.

³³ Renberg, *Retorikanalys*, 25.

Det efterföljande steget i analysen behandlar de retoriska bevismedlen ethos, pathos och logos. Syftet här är att förstå hur Truth gör för att argumentera med hänvisning till hennes karaktär, genom att tala till publikens känslor och genom att tala till publikens förnuft.³⁴ Som Mral har påpekat var Truths goda ethos en central del av hennes argumentation.³⁵ I vår analys av de retoriska bevismedlen i talet ska vi därför anlägga störst intresse vid just ethos.

Analysens fjärde steg menar Renberg är att undersöka argumentens hållfasthet, relevans och i vilken ordning de har placerats.³⁶ För att lämna plats åt uppsatsens fördjupande del väljer vi att avstå från det här momentet i metoden. En närmare undersökning av argumenten är samtidigt relevant i vissa avseenden och därför ämnar vi föra ett resonemang om exempelvis deras styrka, men vi gör det i anslutning till diskussionen om bevismedlen i steg tre, i stället för att låta det vara en egen underrubrik.

Renbergs sista steg avser den språkliga stil med vilken talet är framfört. Här undersöks stilfigurer och stilnivå med ambitionen att säga något om stilens verkan på hur publiken tar till sig innehållet.³⁷ Även denna del kommer att bli något förkortad, då vi anser det mer relevant att ägna tid och utrymme åt att undersöka de retoriska bevismedlen.

Däremot tycker vi att Renbergs metod saknar ett steg, som exempelvis Hill förordar. Han föreslår att avsluta analysen med att också evaluera talet. Poängen är att se om talets syfte uppnåddes och om publiken påverkades.³⁸ Anledningen till att komplettera Renbergs modell med detta sista steg är att låta analysen mynna ut i en bedömning om talets effektivitet, som sedan kan komma att bli användbar när vi undersöker talets förhållande till sublimitet.

Ett problem med Renbergs metod är att den riskerar att bli för ytlig. Det är många olika aspekter som undersöks och särskilt i vårt fall inom ett mycket begränsat omfång. Som vi har nämnt ovan förkortas vissa delar eller stryks helt. Därför blir analysen på inga sätt heltäckande och riskerar att bortse från sådant som en annan analytiker upptäcker. Förhoppningen är dock att undersökningen ska frambringe flera handfasta punkter som den

---

³⁴ Ibid, 29f.

³⁵ Mral, *Talande kvinnor*, 126.

³⁶ Renberg, *Retorikanalys*, 30.

³⁷ Ibid, 36f.

³⁸ Hill, "The Traditional Perspective", 138.

sublima analysen sedan kan hängas upp på. För ett sådant syfte ser vi Renbergs metod som fullt tillräcklig.

1.4.2 Det sublima

För att nå en djupare förståelse av Sojourner Truths tal vill vi använda begreppet sublimitet som ett kompletterade analysverktyg. Intresset för det sublima har genom historien väckts hos flera tänkare inom en rad olika ämnesområden. Dess ursprung kan spåras tillbaka till antiken, tack vare traktatet *Peri hypsous* som troligtvis skrevs under århundradet efter Kristi födelse.³⁹

Det går inte att säga med säkerhet vem som skrev *Peri hypsous*, som i den senaste svenska översättningen fick titeln *Om litterär storhet*.⁴⁰ Namnet Longinos har ofta tillskrivits traktaten men det råder osäkerhet kring vem som egentligen står bakom dem. För enkelhets skull använder vi *Longinos* som namn för författaren men anser oss nu ha medvetandegjort läsaren om att det inte nödvändigtvis stämmer överens med verkligheten.

Longinos skriver att sublimitet (eller ”litterär höghet” som den svenska översättaren väljer) ”är ett slags höghet och lyftning i uttrycket och att det enbart är detta som har gett de största diktarna och prosaförfattarna deras ställning som de främsta”. Han fortsätter på samma spår i nästa mening: ”det upphöjda leder inte åhörarna till rationell övertygelse utan för dem utom sig själva”.⁴¹

Som Anders Olsson poängterar har begreppet sublimitet definierats på många olika sätt genom historien. Det sublima har varit ett slags tillstånd av extas hos skaparen av verket, det har sammankopplats med själva ämnet för verket, likaså för formen och språkdräkten, vidare har det avsett den känsla som mottagaren erfar och slutligen har det använts som ett estetiskt allmänbegrepp för att förklara subjektets upplevelse av objektet.⁴²

”Det sublima befinner sig i dagens estetiska debatt på samma nivå som det obegripliga, det främmande eller det Andra – allt det vi inte kan begreppslägga eller kontrollera med vårt

---

³⁹ Malcolm Heath, ”Longinus and the Ancient Sublime”, i *The Sublime: From Antiquity to the Present*, red. Timothy M. Costelloe (Cambridge: Cambridge University Press, 2015), 15.

⁴⁰ Longinos, *Om litterär storhet*.

⁴¹ Ibid, 14.

⁴² Olsson, ”Det sublimas förvandlingar”, 94.

förnuft”. Så skriver Olsson, och understryker senare att ett sådant sätt att använda sublimitetsbegreppet särskiljer sig betänkligt från den traditionella betydelsen.⁴³

Vi anser oss härmed vara manade att precisera i vilken betydelse vi ämnar använda det sublima i föreliggande uppsats. För att göra det måste vi återgå till syftesbeskrivningen och påminna oss om vad vi vill uppnå med undersökningen. Vi vill förstå hur Sojourner Truths tal på kvinnorrättskongressen i Ohio fungerade argumentativt i sin kontext. I den ambitionen finns också ett intresse för publiken – en argumentation är oväsentlig om den inte påverkar åhörarna. Därför kommer vi att se på det sublima enligt det Olsson kallar ”effekten på mottagaren”. Sublimitet är då ”den känsla som åhöraren, läsaren eller betraktaren erfar. Den har beskrivits som häpnad, hänförelse eller skräckblandad förtjusning”.⁴⁴

Som teoretiskt ramverk kommer vi därför att använda det sublima så som det har vidareutvecklats av Immanuel Kant. Han förflyttar nämligen det sublima från subjektet till objektet och menar att det är just hos publiken som sublimitet skapas. När dessa idéer presenteras nedan lutar vi oss mot Anders Olssons läsning av Kant. Det har sin förklaring i att Kant kan vara svårtolkad och att den här uppsatsen inte har några ambitioner att bidra med en egen, nyskapande läsning av den tyske filosofen.

Det är i Kants *Kritik av omdömeskraften* som han utvecklar sina tankar om sublimitet. De är i sin tur en vidareutveckling av Edmund Burkes framställningar i ämnet. Burke konstruerar en skräcksublimitet som Kant också lutar sig mot. Med den menas att det sublima är ”ett estetiskt fenomen bortom det sköna som inte bara väcker olust utan djup turbulens i jagets inre”. Det poängteras att en sådan beskrivning står långt ifrån den longinianska sublimiteten, som snarare är tydligt avgränsad till den klassiska talsituationen och intresserar sig mer för de innehållsmässiga beståndsdelar som ger talet litterär verkshöjd. Samtidigt påminner *turbulens i jagets inre* om att, för att tala med Longinos, *föras utom sig själv*. Med det menas att det redan hos Longinos finns spår av den övertygelse som når bortom det rationella och kända.⁴⁵

Kant skiljer sig dock från Burke genom att betona jagets upplevelse. Burke räknade upp flera objekt i världen som i sig själva är sublima men Kant menar att sublimitet bara uppstår hos

---

⁴³ Ibid, 93.

⁴⁴ Ibid, 94.

⁴⁵ Ibid, 109.

mottagaren.⁴⁶ Förnimmelsen sker vid *negativ lust*, ett paradoxalt förhållande som finns i brytpunkten mellan attraktion och bortstötning. Den känslan uppstår när olustiga fenomen som exempelvis upptornade åskmoln upplevs som estetisk företeelse. Att befinna sig i en liten eka mitt ute på en stormig ocean är endast olustigt men upplevelsen av samma skeende gestaltat i konsten låter oss erfara hotfullheten och det Olsson kallar för ”överskridandet av sinnenas gränser”. Då samspelar fantasi och förnuft i en symfoni som får oss att känna sublimitet.⁴⁷

Det sublimas paradox exemplifierar Kant vidare med det judiska bildförbudet. Tack vare förbudets negation frammanas den obegränsade fantasins rörlighet och ger upphov till starka förnimmelser av gudomlighet. Därför kommer sublimitet i fråga vid skapandet av det som inte går att skapa, eller vid förnimmelsen av det som inte går att förnimma.⁴⁸

För att tillämpa teorin ska vi i analysen nedan se på Truths tal med sublima, kantianska glasögon och genom dem förhoppningsvis få syn på nya aspekter som kan nyansera förståelsen av förhållandet mellan Truth och åhörarna. Kan mottagandet av Truths tal förstås genom negativ lust och kan det sublimas paradox förklara effektiviteten i hennes argumentation?

---

⁴⁶ Ibid, 110.

⁴⁷ Ibid, 111.

⁴⁸ Ibid, 111f.

2. Analys

2.1 Neo-aristotelisk analys

Före undersökningen om det sublima i Truths tal gör vi här en neo-aristotelisk analys. Samtliga citat som anges utan källa i analysen är hämtade från Truths tal, som också finns bifogat som bilaga i slutet av uppsatsen.

2.1.1 Kontext

Talet hölls 1851, det finns därmed inte inspelat, och tyvärr är källorna som kan ge en detaljerad bild av kontexten få. Vi vet i alla fall att det var ett kvinnorrättskonvent och som Brigitte Mral konstaterar ville kvinnorrörelsen inte gärna kopplas samman med anti-slaverirörelsen.⁴⁹ Vi vet också att Sojourner Truth inte var inbjuden som talare, utan att hon gick fram till den som bestämde och frågade om hon fick säga några ord.⁵⁰ Här finns alltså flera hinder för Truth i den retoriska situationen. Hon kunde vänta sig motstånd från publiken och var tvungen att skapa sitt eget talutrymme.

Publiken bestod, som Olsson har visat, främst av vita män med makt att förändra och påverka kvinnors rättigheter.⁵¹ Det indikerar att Truth behövde förhålla sig till åhörare som inte delade hennes erfarenheter som kvinna eller icke-vit, vilket ökar hennes behov av att föra en överbryggande argumentation som förmår göra publiken uppmärksam på den orättvisa hon vill ska upphöra. Samtidigt kan det faktum att publiken hade makt att förändra situationen innebära att Truth kunde tala direkt till deras samvete och känsla för ansvar, jämfört med om hon hade talat till en publik utan samma tydliga inflytande.

2.1.2 Disposition

Talets inleds rakt och direkt: "I want to say a few words about this matter". Vi menar att talets tes sedan presenteras redan i den fras som följer: "I'm a woman's rights." Med termen kvinnorrättsaktivist följer flera värderingar och ambitioner som man får anta att publiken redan är väl bekanta med eftersom de befinner sig på ett kvinnorrättskonvent. Talets explicita tes kan helt enkelt sägas vara att kvinnor bör ha samma rättigheter som män.

---

⁴⁹ Mral, *Talande kvinnor*, 125.

⁵⁰ Robinson, "Women's Rights Convention".

⁵¹ Olsson, "Retorik och intersektionalitet", 294.

Det är i sig inte särskilt uppseendeväckande att kalla sig kvinnorrättsaktivist men att göra det som svart kvinna var vid den här tiden kontroversiellt. Bara genom att visa sig på scen, med sin svarta hudfärg, indikerar Truth att de frågor som vita aktivister tror bara gäller vita kvinnor, också gäller henne. Talets implicita tes är därför att svarta kvinnor också är en del av kampen för kvinnors rättigheter och det är en ståndpunkt som sedan går som en röd tråd genom hela talet. Ingenstans nämns ras eller anti-slaverifrågor, men bara genom sin person levandegör Truth den tes som vi menar är den underförstådda.

Med inledningen skapar Truth intresse för talets innehåll genom att talets tes introduceras så tidigt och som vi har visat ovan är det dessutom en kontroversiell och mångbottnad tes. Vidare kan beteckningen *kvinnorrättsaktivist* å ena sidan göra att det skapas ett i alla fall lite större förtroende för talaren, med tanke på att hon därmed placerar sig i det fält som konventet rymmer. Å andra sidan kan det också få motsatt effekt på den delen av publiken som inte identifierar sig med ordet *kvinnorrättsaktivist*. Däremot anser vi inte att hon väcker välvilja hos åhörarna med sin inledning eftersom de redan på förhand ställde sig skeptiska till hennes person.⁵² Det är i stället något hon får ägna resten av talet åt att åstadkomma. Sammantaget är det svårt att fastslå om Truth uppnår de tre mål som inledningen bör syfta till,⁵³ eftersom för snabba slutsatser om åhörarnas uppfattning om talet och talaren riskerar att bli rena antaganden.

Talet är därefter uppbyggt av en argumentation som till att börja med rör sig kring Truths egen person, för att sedan förlita sig på hänvisningar till bibliska berättelser. Det ska vi resonera mer kring under nästkommande steg i analysen. Avslutningen av talet består i att Truth konstaterar det trängda läge mannen nu befinner sig i när både slavar och kvinnor kräver ökade rättigheter. Hon sammanfattar därmed talets känslomässiga kärna och en sammanfattande roll menar Renberg är en av avslutningens tre funktioner. De två andra är att avsluta talet på ett tydligt sätt och att uppmana publiken till handling.⁵⁴ Det förstnämnda gör hon tack vare den sammanfattande funktionen, medan det sistnämnda inte uppfylls, eftersom det inte finns någon specifik vädjan om en direkt åtgärd från publikens sida.

---

⁵² Mral, *Talande kvinnor*, 128.

⁵³ Lindqvist, *Klassisk retorik för vår tid*, 202.

⁵⁴ Renberg, *Retorikanalys*, 25.

2.1.3 Retoriska bevismedel

Med frasen "I'm a woman's right" etableras alltså Truths ethos: vem hon är och varför hon håller ett tal. Sedan följer flera argument som ytterligare rör hennes person. "I'm as strong as any man now", är ett exempel. Hon använder alltså sig själv och sina erfarenheter för att klargöra orättvisan i könsordningen, vilket är ett sätt att bygga ett starkt ethos.⁵⁵

När Truth sedan refererar till Bibeln använder hon en källa som i kontexten står högt i kurs, och kan därmed ytterligare befästa sitt ethos. Hon säger att hon inte kan läsa men att hon har hört Bibeln. Det blir ett sätt att förflytta perspektivet från hennes egen person och åsikter till en allmänt vedertagen och högt skattad auktoritet, Bibeln, vilket gör det lättare för publiken att acceptera hennes ståndpunkt.⁵⁶ Här kan man samtidigt invända att ett användande av kristen teologi som grund för ens egna ståndpunkter skulle kunna tas för blasfemi.

Truths ansträngningar att konstruera argument som bygger ett starkt ethos är ett sätt att hantera de hinder i talsituationen som vi resonerade om i analysens första steg. Hon skapar själv sitt talarutrymme,⁵⁷ behöver avväpna kvinnorrörelsens ovilja att sammanblandas med antislaveri-rörelsen⁵⁸ och den trovärdighet hon lyckas förmedla under talet blir därmed avgörande för att göra publiken välvillig nog att lyssna. Vi har inte heller hittat några belägg i källtexterna för att publiken kände till Truth sedan innan, vilket förstärker hennes behov av ett väl underbyggt ethos.⁵⁹

När det gäller pathos kan vi börja med att konstatera att Truths tes vid den här tiden är så laddad att talet möjligtvis väckte publikens känslor mer än vad man kan tro i en modern kontext. Följande passage är intressant för att förstå Truths sätt att hantera det känsloladdade ämnet: "You need not to be afraid to give us our rights for fear we will take to much." Hon berör här den rädsla som publiken eventuellt känner inför den samhällsomstörtande förändring hennes tes innebär och försäkrar att det inte finns anledning till oro.

---

⁵⁵ Ibid, 35.

⁵⁶ Ibid.

⁵⁷ Olsson, "Retorik och intersektionalitet", 299.

⁵⁸ Mral, *Talande kvinnor*, 125.

⁵⁹ Renberg, *Retorikanalys*, 35f.

Samma förhållningssätt återkommer i nästa mening: "The poor men seem to be all in confusion, and don't know what to do." Med adjektivet *poor*, anlägger hon en överlägsen, moderlig och nästan nedlåtande inställning som ger henne den makt hon enligt tesen anser sig ha rätt till. Koherensen mellan stil och tes ökar här talets slagkraftighet. Som vi nämnde i avsnittet om tidigare forskning har även Annika Olsson visat att Truth avsäger sig den stereotyp underordnade positionen och konstruerar ett med samhällets maktelit jämbördigt talarsubjekt.⁶⁰ Hon hade dessutom en mörk, kraftig röst, vilket Mral poängterade.⁶¹ Det är också en aspekt som förklarar att hon kunde bryta sig fri från stereotypen om kvinnan som svag och underordnad.

Även den efterföljande meningen i talet är intressant att notera rörande pathos: "Why children, if you have woman's rights give it to her and you will feel better". Till att börja med är *children* ytterligare ett exempel på den moderliga tonen. Vi noterar därefter att Truth försäkrar männen att de kommer att må bättre, om hennes tes uppfylls. Hon anspelar därmed på det dåliga samvete som några i publiken eventuellt känner över den samhälleliga orättvisan. Genom att resonera kring pathos kan vi således förstå de underliggande känslor som påverkar publikens mottagande av talet och på vilket sätt Truth anpassar sig till frågans laddning.⁶²

För att så övergå till logos noterar vi först att Truth använder ett resonemang som är mycket tydligt och enkelt att följa med i. Hon säger: "I have as much muscle as any man and can do as much work as any man" och visar därmed underförstått att hon förtjänar samma rättigheter som en man. Det är en slutledning som är svår att opponera sig mot.

Samtidigt kan man invända att det möjligen fanns de i publiken som ifrågasatte resonemanget. Dels själva premissens giltighet: kunde Truth utföra lika mycket arbete som en man? Men för den delen också relevansen; kanske kunde man fråga sig om det var muskelstyrka och arbetsförmåga som avgjorde vilka rättigheter man förtjänade. Åtminstone i en modern kontext hade ett sådant synsätt orsakat många problem. Truths argument är samtidigt ett svar på den motsatta ståndpunkten: att kvinnor inte kan ha samma rättigheter för att de är svagare.

---

⁶⁰ Olsson, "Retorik och intersektionalitet", 299.

⁶¹ Mral, *Talande kvinnor*, 26.

⁶² Renberg, *Retorikanalys*, 36.

Som vi har nämnt tidigare övergår Truth sedan till att använda Bibeln som stöd för sin tes. Hon frågar till exempel mannen vad hans bidrag var, när kvinnan och Gud tillsammans skapade Jesus. Hon bemöter också ett motargument när hon säger att det var Eva som fick människan att synda. Berättelsen om Edens lustgård har bidragit till stereotypen om kvinnan som farlig och förförisk, vilket användes som argument av motståndare till ökade rättigheter för kvinnor. Truth bemöter det genom att säga: "Well, if woman upset the world, do give her a chance to set it up right again".

2.1.4 Stil

Talet kryllar inte av stilfigurer eller ögonbrynshöjande ordvändningar och lyssnaren får intrycket att Truth talar direkt ur sitt hjärta och sina erfarenheter. Samtidigt finns inga tydliga slanguttryck eller dialektala uttryck. Därmed har talet en stilnivå mellan den höga och låga, och är således väl anpassat för talsituationen som varken är högtidligt ceremoniell eller informell och vardaglig.⁶³

Genom talet hittar vi också flera formuleringar som ger talet en kraftfullhet. "I have plowed and reaped and chopped and husked and mowed, and can any man do more than that?", är ett exempel på stilfiguren hopning, som förstärker det sagda.⁶⁴ Eftersom Truth väljer ett *och* i stället för ett kommatecken mellan verben vaggas lyssnaren dessutom in i en taktfast rytm.

Vi noterar också flera retoriska frågor till publiken, där Truth skapar ett band mellan sig och mottagarna, och gör dem delaktiga i talet. Det är effektivt för att få publiken att gå från passiva lyssnare till att överväga talets tes.

2.1.5 Bedömning

För att slutligen bedöma talet återgår vi till dess tes och frågar oss om Truths argumentation uppnådde sitt syfte.⁶⁵ Den explicita tesen, att kvinnor borde få samma rättigheter som män, presenterar hon flera starka argument för. Som vi har visat ovan lägger hon stor kraft vid att stärka sitt ethos, vilket är relevant med tanke på talsituationens förutsättningar. När hon sedan använder Bibeln som auktoritet är det ett väl övervägt val som ger henne legitimitet utifrån en källa som publiken själva håller högt.

---

⁶³ Ibid, 37.

⁶⁴ Ibid, 39.

⁶⁵ Hill, "The Traditional Perspective", 138.

Det är dock när man beaktar talets implicita tes som det verkligen framträder som lyckat. Genom bara sin egen karaktär argumenterar Truth för att hon, och andra svarta kvinnor, också är del av kvinnorrättskampen. I stället för att uttryckligen anföra argument som underbygger tesen nöjer hon sig med att i ett slags självklarhet fråga om hon får gå upp på scen, och håller sedan talet med en pondus som i sig legitimerar hennes del i kampen för kvinnors rättigheter. Hon tar sig alltså friheten att kalla männen för *poor*, intygar att hon är minst lika stark som en man och väljer således under talet den maktposition som hon vill övertyga publiken om att hon förtjänar. Argumentationen får därför dubbel kraft, när både det hon säger och den hon är, samspelar så väl.

2.2 Analys av det sublima

I det här avsnittet ska teorin om det sublima appliceras på Truths tal. Som vi har konstaterat ovan ser vi sublimitet som ett sätt att förstå effekten på publiken och kommer att använda Kants idéer om negativ lust, samt om det sublimes paradox. Idéerna utgör ett slags analytikernas glasögon och kommer att vägleda oss i undersökningen.

2.2.1 Negativ lust

En inledande fråga är om det finns något i talet som kan frammana den negativa lust Kant menar är en källa till det sublima? Det går fort att upptäcka att det inte bara finns en eller två sådana passager, utan att hela talet är uppbyggt kring den omvälvande förändring som Truth föreslår när hon implicit menar att även svarta kvinnor omfattas av kvinnorrörelsen, och som i förlängningen kan leda till känslan av negativ lust. Som vi resonerade kring redan i den neo-aristoteliska analysen inleds talet med att Truth ger exempel på flera avseenden i vilka hon är jämbördig med män. Hon säger att hon är lika stark som en man, att hon kan äta lika mycket som en man och hon kan arbeta lika mycket som en man. Därmed utmanar hon ett förhärskande styrkeförhållande som i en 1800-talskontext gick ut på att mannen hade de rättigheter som kvinnor var utan, eftersom han var starkare och mer kapabel än henne. Det Truth föreslår är alltså att en sådan ordning bör upplösas, men i dubbel bemärkelse, så att den även innefattar en annan grupp som stod lägre i 1800-talshierarkin, nämligen svarta. Vi visade också i den neo-aristoteliska analysen att Truth själv intar en sådan maktposition under talets gång.

Vilka känslor drabbas publiken av vid tanken på en sådan samhällsförändring? Samförstånd och inspiration hos vissa, kanske, med tanke på att det var ett kvinnorrättskonvent. Högst troligt också rädsla. Det gäller inte bara männen, utan alla de i publiken som i någon mån skrämdes av tanken på en helt annan samhällsstruktur där de själva inte kan åtnjuta samma ohotade maktposition som de har gjort tidigare. Rädsla är just den känsla som står i centrum för Burkes skräcksublimitet, som Kant sedan vidareutvecklar till begreppet negativ lust.⁶⁶

Truths inledande argument är dock lätta att avfärda, som vi visade i den neo-aristoteliska analysen. Där kom vi också fram till att trovärdigheten och argumentens styrka, i publikens ögon, ökar när hon i talets andra del använder bibliska berättelser som stöd för sin tes. Således är det svårare för publiken att avfärda tesen och i takt med att rimligheten i den ökar, bör känslan av rädsla också öka.

Vi vill här även fästa uppmärksamhet vid talets avslutning. Truth säger: "But man is in a tight place, the slave is coming on him, woman is coming on him and he is surely between a hawk and a buzzard." Hon anspelar alltså på den rädsla publiken nu bär på, när hon säger att mannen befinner sig mellan en hök och en vråk. Metaforen gestaltar det trängda läge som hennes tes förverkligande hade placerat mannen i och att den får avsluta talet gör det tydligt vilken känsla publiken lämnas med.

Är rädsla och sublimitet då samma sak? Enligt Kant är svaret ja på den frågan, om rädslan uppstår under den kontrollerade formen av en estetisk upplevelse. Han menar alltså att det enbart är en olustig upplevelse om man befinner sig i en liten eka mitt ute på en stormig ocean, men att samma upplevelse i konsten kan ge upphov till känslan av sublimitet.⁶⁷ Hos Truths publik är rädslan inte resultatet av en fara i direkt, fysisk mening. Hon håller ett tal där hon föreslår en tes, hon står inte med svärdet i handen under en pågående revolution. Som vi visade i den neo-aristoteliska analysen är det dessutom ett välformulerat tal, framfört av en erkänt skicklig talare. Det förklarar varför hennes anspelningar på publikens rädslor bidrar till att göra talet framgångsrikt.

---

⁶⁶ Olsson, "Det sublimas förvandlingar", 109.

⁶⁷ Ibid, 111.

Vad som adderar till den effekten är också att Truth vid ett tillfälle noterar att "the men seem to be all in confusion" och att hon intygar att männen kommer att må bättre om kvinnor får de rättigheter de kräver, vilket vi uppmärksammade även i det förra avsnittet. Det visar att hon, precis som en skicklig regissör som vet exakt vilka specialeffekter och ljudspår hen ska förstärka filmens starkaste scener med, med stor precision använder publikens känslor i sitt försök att påverka dem.

Därtill vill vi också påminna om att Truth inte hade en på förhand avsedd talartid, utan att hon frågade om hon fick säga några ord, och gick upp på scen efter att ha fått ett ja. Det borde alltså föreligga en viss överraskningseffekt för publiken. En skräckinjagande upplevelse, en lavin till exempel, är knappast en sådan om den inte är just överraskande. Spontaniteten i Truths tal är därför ytterligare en viktig aspekt som bidrar till känslan av negativ lust.⁶⁸

2.2.2 *Det sublimas paradox*

Återstår då att se på vilket sätt Truths tal framträder i ljuset av Kants idéer om det sublimas paradox, som alltså handlar om att skapa det som inte går att skapa, eller att förnimma det som inte går att förnimma.⁶⁹

Till att börja med vill vi då återkomma till vad Mral beskrev som ett hinder för Truth i den aktuella talsituationen: att kvinnorättsrörelsen inte ville sammanblandas med antislaveri-rörelsen. Det vittnar om det radikala i Truths tes. Tesen föreslår något som i publikens ögon är otänkbart, något som kanske aldrig ens hade föresvävat dem. Som vi har visat i analysen ovan är talet övertygande på många punkter och dessutom väl anpassat till publiken. Det borde ha skapat en kognitiv dissonans hos åhörarna – de övertygades om något de fann otänkbart – och fick förnimma något de inte trodde gick att förnimma: det sublimas paradox.

Paradoxen uttrycks som tydligast i en av talets första meningar, som redan har varit föremål för analysen ovan: *I am a woman's rights*. Det är en enkel mening men den rymmer hela det nya paradigmet som Truth föreslår. Man kan föreställa sig hur den träffade publikens medvetande, så som en lavin träffar skidåkaren.

---

⁶⁸ Ibid.

⁶⁹ Ibid, 112.

Kant exemplifierade det sublimas paradox med det judiska bildförbudet och menade att negationen stimulerar den obegränsade fantasin.⁷⁰ På samma sätt kittlas publiken av att Truth aldrig nämner explicit att hon är svart eller att hon också agiterar för att förbjuda slaveri. Som vi visade i den neo-aristoteliska analysen är frågan om etnicitet ett implicit argument som ligger under ytan men som ständigt är närvarande på grund av talarens person.

När Truth talar om kvinnors rättigheter säger hon inte *svarta kvinnor* eller *alla kvinnor* men eftersom argumentationen har sin grund i hennes ethos förstår publiken att hon räknar in sig själv i gruppen *kvinnor*. Det är förstas inte uppseendeväckande idag men desto mer anmärkningsvärt utifrån kontexten. Likt det judiska bildförbudet gör förekomsten av något som aldrig nämns att publiken upplever den sublimitetens paradox som kan förklara talets kraft.

För att ytterligare belysa paradoxen kan vi återgå till ett citat som den här uppsatsen inleddes med. Ett citat av Marius Robinson, Truths vän som skrev ner hennes tal, och beskrev det med orden: "It is impossible to transfer it to paper, or convey any adequate idea of the effect it produced upon the audience."⁷¹ Robinson sammanfattar Truths tal i termer av något omöjligt som görs möjligt, alltså på samma sätt som Kant beskriver det sublimas paradox. Det visar att även publiken försökte sätta ord på de sublima mekanismer som fick talet att göra så starkt intryck på sina åhörare.

---

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ Robinson, "Women's Rights Convention".

3. Diskussion

3.1 Sammanfattning

Här är det relevant att lyfta analysens viktigaste slutsatser och fråga sig om syftet uppnåddes. Syftet var: ”att med hjälp av begreppet sublimitet utveckla förståelsen för hur Sojourner Truths tal vid ett kvinnorättskonvent i Ohio 1851 fungerade argumentativt i sin kontext.” För att nå dit utförde vi först en neo-aristotelisk analys, som sedan kompletterades med en undersökning utifrån begreppet sublimitet.

I den inledande analysen visade vi att Truth hade att göra med en svår talarsituation eftersom hon varken hade en bestämd talartid eller var särskilt önskad av publiken. Den slutsatsen var viktig för att sedan förstå aspekten av det överraskande och oväntade, som är en del av det sublimes villkor. Vi pekade också på talets inledning där Truth säger att hon är kvinnorättsaktivist, vilket bidrog till förståelsen av hur det sublimes paradox kunde uppstå. Vidare gjorde en djupare analys av de retoriska bevismedlen i talet att vi kunde konstatera den maktposition som Truth skapade sig, vilken i sin tur visade att publiken kände negativ lust. Därtill innebar slutsatser om talets stil att vi sedan i den avslutande bedömningen kunde fastslå att talet var effektivt och väl anpassat till sin publik. Bedömningen användes sedan för att understryka att publiken påverkades av innehållet, vilket är en förutsättning för att sublimitet ska kunna uppstå.

Teoriavsnittet om neo-aristotelisk analys avslutades med en förhoppning om ”att undersökningen ska frambringa flera handfasta punkter som den sublimes analysen sedan kan hängas upp på”. Med grund i sammanfattningen om de viktigaste slutsatserna ovan anser vi att den förhoppningen infriades.

I analysen där vi använde det sublimes menade vi först att begreppet negativ lust som förståelsegrund för publikens mottagande genomsyrade alla delar av Truths tal. Det angavs flera exempel på formuleringar som anspelade på publikens rädsla, som i kontexten gav upphov till negativ lust. Därutöver betonades Truths medvetenhet och träffsäkra hantering av åhörarnas känslor som ytterligare en aspekt genom vilken sublimitet kunde uppstå. Avsnittet om det sublimes paradox kretsade kring krocken mellan publikens förväntningar och talets effektivitet, och mellan de uttalade men ändå närvarande implicita argumenten om

en kvinnorrättsrörelse som omfattade även svarta kvinnor. Paradoxen bidrog ytterligare till publikens upplevelse av sublimitet.

Som avslutning på teoriavsnittet om sublimitet ställde vi en fråga: ”Kan mottagandet av Truths tal förstås genom negativ lust och kan det sublimeras paradox förklara effektiviteten i hennes argumentation?” Den frågan var vägledande genom analysen och det visade sig att sublimitet var ett vasst verktyg för att nå de underliggande strukturer som formade förhållandet mellan Truth och hennes publik och som i förlängningen är viktiga för att förstå effektiviteten i hennes argumentation.

Uppnåddes då syftet? Ja, med den neo-aristoteliska analysen som grund kunde begreppet sublimitet utveckla en förståelse av hur Sojourner Truths tal fungerade argumentativt i sin kontext. Analysverktyget visade sig väl anpassat till uppsatsens ambition och svarade på en lucka i den tidigare forskningen. Det begränsade omfånget gör samtidigt att slutsatserna hade fått en skarpare nyans om undersökningen hade varit av ett mer omfattande slag.

3.2 Kritisk diskussion

Givetvis finns flera kritiska synpunkter och ytterligare resonemang som kan göras kring uppsatsens ambition och utfall. En central sådan handlar om vilka problem som uppstår när man väljer neo-aristotelism och sublimitet som metod och teori för att analysera ett tal av Sojourner Truth. Neo-aristotelisk analys utgår från de retoriska grundbegrepp som teoretiserades redan under antiken⁷² och detsamma gäller för det sublimeras som, även om vi valde att använda Kants vidareutveckling av begreppet, är en term som även den tillkom under antiken.⁷³

Vad gör man, när man överför en vit och patriarkal terminologi på Sojourner Truth? Vi menar att man då tvingar in henne i ett system och en tanketradition byggt på de grundvalar som hon själv verkade för att rasera. Analysverktyget drabbas således av en trubbighet, som resulterar i

---

⁷² Se Aristoteles, *Retoriken* (Ödåkra: Retorikförlaget: 2012).

⁷³ Se Longinos, *Om litterär storhet*.

att undersökningen riskerar att missa viktiga aspekter av Truths tal eller misstolka sådant som med en annan metod hade framstått annorlunda.⁷⁴

Vi tycker samtidigt inte att krocken mellan en vit, patriarkal terminologi och Sojourner Truth behöver vara enbart negativ. Vilken ny kunskap framträder om man öppnar sig för tanken att det sublima inte bara har något att säga om Truth – utan att Truth kanske också har något att säga om det sublima? Med den här uppsatsen har vi fått insikt i hur man kan påverka en publik ur en marginaliserad position och hur en sådan maktförskjutning kan skapa känslor hos åhörarna så till den grad att effekten kan beskrivas som sublimitet. Vår nyfikenhet väcks dessutom kring vilka andra maktstrukturer som har betydelse när en talare vill övertyga sina åhörare.

Insikten indikerar också att maktförhållanden är en central aspekt för att förstå det sublimas källor. Något sådant resonemang har vi dock inte hittat trots en relativt grundlig genomläsning av det som har skrivits om sublimitet i retorikforskningen. Det visar att kombinationen av intersektionalitet och sublimitet kan erbjuda grogrund för nya inblickar i det som har med övertygande att göra.

I avsnittet om tidigare forskning nämnde vi att vi skulle få anledning att återkomma till feministisk teori och intersektionalitet senare i uppsatsen. De är två perspektiv som ofta har använts för att analysera Sojourner Truths tal och vi tycker att en analys som bortser från de aspekterna av hennes komplexa talarpersonlighet går miste om flera viktiga insikter om de villkor som omgärdade hennes retoriska produktion.

Hade den här uppsatsen kunnat förhålla sig annorlunda till den problematiken? Ja, vi tror att vi hade fått ett mer dynamiskt resultat om vi på ett genomgående sätt hade låtit teorin om intersektionalitet sätta sin prägel på analysen i stället för att pliktskyldigt nämnas i början och slutet. Exempelvis kunde den neo-aristoteliska analysen ha kompletterats med, och därmed antagligen berikats av, en förståelse för den kontext som omgärdade Truths tal ur intersektionellt perspektiv.

---

⁷⁴ Ett resonemang som känns igen från: Karlyn Kohrs Campbell, ”The rhetoric of women’s liberation: An oxymoron”, *Quarterly Journal of Speech* 59, nr. 1 (1973): 74–86.

Samtidigt drog vi nytta av exempelvis Annika Olssons slutsatser om hur Sojourner Truth konstruerade ett eget talarsubjekt, tagna från den analys där hon använde just intersektionalitet som teori.⁷⁵ Därigenom använde vi oss av den gedigna kunskap som redan finns om Sojourner Truth och intersektionalitet, även om vi inte själva lät det perspektivet genomsyra vår egen analys. Följaktligen hoppas vi att den här uppsatsen utgör ett bidrag till förståelsen om Truths tal på kvinnorrättskongressen, som kan komplettera den tidigare forskningens ibland ensidiga fokus på hennes feministiska gärningar, snarare än hennes retoriska produktion.

Vi anser inte heller att kunskapen som Sojourner Truth adderar till det sublima är intressant endast ur hermeneutisk synvinkel. Även i skapande retorisk verksamhet kan en ökad förståelse för hur övertygande sker från en marginaliserad position, med hjälp av sublimitetens strukturer, vara till nytta för den som själv befinner sig i en sådan situation. Den här uppsatsen ger bara en första inblick i villkoren för sådan retorisk produktion men i bästa fall kan den tjäna som stimulans för vidare undersökningar på samma tema.

Om vi bortser från Sojourner Truth anser vi att det även i ett retorikteoretiskt perspektiv finns stor, ännu utforskad potential i begreppet sublimitet. Som vi resonerade om i teoriavsnittet handlar det sublima om övertygande som är starkare än all annan, som får åhörarna att föras bortom det rationella tänkandet och som sätter den obegränsade fantasin i rörelse.⁷⁶ För en vetenskaplig disciplin som intresserar sig för just övertygande borde ett begrepp som förklarar den allra starkaste formen av sådan vara av högsta intresse. Trots det ger sökorden ”sublim” och ”sublimitet” inte en enda träff på en retorikvetenskaplig text, i DiVA. Däremot förekommer många andra avhandlingar, artiklar och böcker, inom ämnen som konstvetenskap, arkitektur, filmvetenskap och pedagogik.⁷⁷ Det visar, om inte det framgår

---

⁷⁵ Olsson, ”Retorik och intersektionalitet”, 287–301.

⁷⁶ Olsson, ”Det sublimas förvandlingar”, 93f.

⁷⁷ Gunilla Derefeldt, ”E. Delacroix och J.M.W. Turner – Det sublimas, färgens och ljusets mästare under 1800-talets första hälft”, *DiVA-Portal*, kandidatuppsats, Linköpings universitet, 2015, <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:865690/FULLTEXT01.pdf>; Klas Richard Karlsson, ”Det subluma”, *DiVA-Portal*, masteruppsats, KTH, 2011, <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:425029/FULLTEXT01.pdf>; Fredrik Toresson, ”En sublim odysseé: En studie av 2001: A Space Odyssey och det subluma”, *DiVA-Portal*, masteruppsats, Stockholms universitet, 2006, <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:189454/FULLTEXT01.pdf>; Kristina Pautkina, ”När anden svävar högt: En filosofisk pedagogisk studie om det sublimas innebörd och möjlighetsrum i ett litet barns tillvaro”, masteruppsats, Södertörns högskola, 2016, <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1391620/FULLTEXT01.pdf>.

redan av den här uppsatsen, att sublimitet är ett mycket användbart och dynamiskt begrepp inom humaniora.

Dessutom finns många olika aspekter av det sublimes som kan komma till nytta i den analytiska verksamheten. Vi påminner om att den här uppsatsen endast har använt ett av Anders Olssons fem sätt att se på det sublimes: som ett begrepp för att förstå effekten på mottagaren.⁷⁸ Dessutom har vi avgränsat oss så till den grad att vi endast har utgått från två av Kants idéer om sublimitet: negativ lust och det sublimes paradox.⁷⁹ Det i sig indikerar att begreppets bredd och potential sträcker sig betydligt längre än vad som framkommer av den här uppsatsen. Med de orden hoppas vi inspirera till vidare undersökningar i både Sojourner Truths och sublimitetens tecken.

---

⁷⁸ Olsson, ”Det sublimes förvandlingar”, 94.

⁷⁹ Kant, *Kritik av omdömeskraften*.

Käll- och litteraturförteckning

Otryckta källor

Helsel, Phil. "Anthony, Mott, Truth, Stanton and Paul: Meet the Women on the New \$10 Bill" *NBC News* 21/4 2016. <https://www.nbcnews.com/news/us-news/anthony-mott-truth-stanton-paul-meet-women-new-10-bill-n559476>.

Podell, Leslie. "Compare the speeches". *The Sojourner Truth Project*.
<https://www.thesojournertruthproject.com/compare-the-speeches/>.

Tryckta källor

Aristoteles. *Retoriken*. Ödåkra: Retorikförlaget, 2012.

Burke, Edmund. *A philosophical enquiry into the origin of our ideas of the sublime and beautiful*. New York: Oxford University Press, 1998.

Derefeldt Gunilla. "E. Delacroix och J.M.W. Turner – Det sublimas, färgens och ljusets mästare under 1800-talets första hälft". *DiVA-Portal*. Kandidatuppsats, Linköpings universitet, 2015.

<http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:865690/FULLTEXT01.pdf>.

Freeland, Cynthia A. "The Sublime in Cinema". I *Passionate Views – Film, Cognition, and Emotion*, (red.) Carl Plantinga och Greg M. Smith, 65–83. Baltimore & London: The John Hopkins University Press, 1999.

Heath, Malcolm. "Longinus and the Ancient Sublime". I *The Sublime: From Antiquity to the Present*, red. Timothy M. Costelloe, 11–23. Cambridge: Cambridge University Press, 2015.

Hill, Forbes I. "The Traditional Perspective". I *Rhetorical criticism*, red. Jim A. Kuypers, 3 uppl., 124–159. Lanham: Rowman & Littlefield, 2021.

hooks, bell. *Ain't I a Woman*. London: Pluto Press, 1987.

Kant, Immanuel. *Kritik av omdömeskraften*. Stockholm: Bokförlaget Thales, 2003.

Karlsson, Klas Richard. "Det sublima". *DiVA-Portal*. Masteruppsats, KTH, 2011.

<http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:425029/FULLTEXT01.pdf>

Kohrs Campbell, Karlyn. "The rhetoric of women's liberation: An oxymoron". *Quarterly Journal of Speech* 59, nr. 1 (1973): 74–86.

Lindqvist, Janne. *Klassisk retorik för vår tid*. Lund: Studentlitteratur, 2008.

Longinos. *Om litterär storhet*. Göteborg: Anamma, 1997.

- Lund Klujeff, Marie. "Da kvinderne tog ordet". *Retorikmagasinet DK* 79 (2011): 24–27.
<https://www.retorikforlaget.se/da-kvinderne-tog-ordet/>.
- Lyotard, Jean-François. "Det sublima och avantgardet". I *Avantgardet*, red. Tom Sandqvist, 74–87. Göteborg: Paletten Förlag, 2000.
- Mral, Brigitte. *Talande kvinnor*. 2. uppl. Ödåkra: Retorikförlaget, 2011.
- Olsson, Anders. "Det sublimas förvandlingar". I *Om litterär storhet*, 93–122. Göteborg: Anamma, 1997.
- Olsson, Annika. "Retorik och intersektionalitet: Sojourner Truth, Zlatan Ibrahimovic och renhetens paradox". I *Retorisk kritik*, red. Otto Fischer, Patrik Mehrens och Jon Viklund, 287–301. Ödåkra: Retorikförlaget, 2014.
- Pautkina, Kristina. "När anden svävar högt: En filosofisk pedagogisk studie om det sublimas innebörd och möjlighetsrum i ett litet barns tillvaro". Masteruppsats, Södertörns högskola, 2016.
<http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1391620/FULLTEXT01.pdf>.
- Renberg, Bo. *Retorikanalys*. Lund: Studentlitteratur, 2007.
- Robinson, Marius. "Women's Rights Convention". *Anti-Slavery Bugle* 21/6 1851, s. 160.
- Smiet, Katrin. "Post/secular truths: Sojourner Truth and the intersections of gender, race and religion". *European Journal of Women's Studies* 22, nr. 1 (2015): 7–21.
- Stryker, Susan. *Transgender History*. Cypress: Seal Press, 2008.
- Tolstrup Christensen, Lene. "Ain't I a Woman". *Retorikmagasinet DK* 31 (1999).
<https://www.retorikforlaget.se/ant-i-a-woman/>.
- Toresson, Fredrik. "En sublim odysse: En studie av 2001: A Space Odyssey och det sublima". *DiVA-Portal*. Masteruppsats, Stockholms universitet, 2006.
<http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:189454/FULLTEXT01.pdf>.
- Zakodnick, Teresa C. "I Don't Know How You Will Feel When I Get through: Racial Difference, Woman's Rights, and Sojourner Truth". *Feminist studies* 30, nr. 1 (2004): 49–73.

Bilaga

Sojourner Truths tal på kvinnorrättskongressen i Akron 1851⁸⁰

May I say a few words? I want to say a few words about this matter.

I am a woman's rights. I have as much muscle as any man, and can do as much work as any man. I have plowed and reaped and husked and chopped and mowed, and can any man do more than that? I have heard much about the sexes being equal; I can carry as much as any man, and can eat as much too, if I can get it. I am as strong as any man that is now. As for intellect, all I can say is, if woman have a pint and man a quart – why can't she have her pint full? You need not be afraid to give us our rights for fear we will take too much, for we cant take more than our pint'll hold. The poor men seem to be all in confusion, and dont know what to do. Why children, if you have woman's rights, give it to her and you will feel better. You will have your own rights, and they wont be so much trouble. I cant read, but I can hear. I have heard the bible and have learned that Eve caused man to sin. Well if woman upset the world, do give her a chance to set it right side up again. The Lady has spoken about Jesus, how he never spurned woman from him, and she was right. When Lazarus died, Mary and Martha came to him with faith and love and besought him to raise their brother. And Jesus wept - and Lazarus came forth. And how came Jesus into the world? Through God who created him and woman who bore him. Man, where is your part? But the women are coming up blessed be God and a few of the men are coming up with them. But man is in a tight place, the poor slave is on him, woman is coming on him, and he is surely between-a hawk and a buzzard.

---

⁸⁰ Robinson, "Women's Rights Convention".